Українська преса в 1906 р.

В історії розвою української нації минулий рік 1906 має епохальне значіння: українське слово, сковане десятки літ нечуваними ні в якій культурній країні в Європі драконівськими законами, здобуло нарешті волю і для уряду не служить більше «опасним» і «вредним» за те тілько, що воно *українське* слово. Після указів 24 падолиста р. 1905 та 26 квітня р. 1906 український народ, нарівні з усіма иншими недержавними націями в Россії, має право на свою пресу, на вільний друк книжок «без предварительной цензури», підлягаючи тим самим, хоч і суворим, законам, що й друковане слово инших націй... Здобуто теоретичну рівність перед законом, і це має велику силу: українське слово, що на нього в квітнику усяких мов в російській державі звикли дивитися і чужі і свої «добрі люде» як на якесь нікому непотрібне зілля, на «плевелу», зрощену на штучному грунті для «услади» невеличкого гуртка «патріотів», з цього часу має змогу показати неправдивість чи зумисного, чи несвідомого над ним глузування, посмішок та легковаження, має змогу обняти усі галузі науки і письменства і, досягши поважаних наслідків, прокладати собі повагом шлях і до громадського життя, до ужи-вання його в школі, в церкві, в суді та по всяких громадських і приватних інституціях. Такі перспективи вбачала українська інтелігенція на прикінці року 1905, почувши вільною себе од тих пут, якими так міцно спутана вона була в останні тридцять літ. Вбачалося їй, що пробуркане од довгого сну громадянство

Digitized by Google

в той мент кинеться надолужувати те, чого йому бракує, візьметься поновляти та відбудовувати народню духову руїну, і національне відродження піде надзвичайно жвавим темпом,—українська книжка, українська література і преса, якої так давно українське свідоме громадянство домагалося, розцвітуть буйно та пишно і вкриють десятками періодичних видань українську землю од Карпату і до Дону, поширюючись в сотнях тисячів примірників. Так воно здавалося, і тим-то з початку року 1906 мало не в кожному більшому українському місті мала виходити своя газета, щоденна або тижнева, або журнал. Чимало таких видань було розпочато, ще більше обмежилося на самих лишень замірах, і з усіх тих великих сподіванок—українська преса в россійській Україні вступила в новий рік 1907 тілько з трьома газетами, що виходили і в році 1906: «Рада» у Київі, «Рідний Край» у Полтаві та «Світова Зірниця» в Могилеві Подільскому. Пояснять це тілько тим, що пригнічена українська преса, «пробувавши довгий час під забороною, не могла зараз же міцно стати на ноги, не маючи за собою а ні газетних робітників, ні відповідних друкарень, бо навіть наборщиків не легко було найти,—тим то через технічні умови та через адміністраційні утиски—вона має характер якийсь випадковий і недовговічний» [1])—очевидно, було б трохи наівно. Безперечно, що показані нещасливі обставини чимало гальмували справу української преси, але тілько почасті,—головна ж, основна причина нетвердого її становища в році 1906 полягала в тому, що не було ще остілько широкої авдіторії, з помічю якої, моральною і матеріяльною, могло б міцно, на власних ногах стояти те або инше видання. Впявилося,—як того і треба було сподіватися,—що приспаний довгим гнітом український народ, позбавлений національної свідомости, національної та й взагалі якої будь освіти, не міг враз, з самого доброго лишень хотіння проводирів своїх, стати і свідомим і освіченим національно остілько, щоб одразу

[1]) Рідний Край. № 32. М. Оленин. «Українська преса від 17 жовтня 1905 року до 1 липня 1906 року».

Digitized by Google

взятися до української газети та українського журналу, яких він і прочитати доладу не зможе. Українська газета і журнал на початку могли мати читачів тільки серед інтелігенції.—городської й сільської, залічуючи сюди й те інтелігентне селянство, що постало на селі за останні роки. Взагалі ж селянство, якому бракує звичайно якої будь грамоти, не кажучи за українську, повинно було тільки ще прислухатися та вчитися української мови і писання на цих самих газетах, і воно справді, де обставини тому сприяли, охоче те робило. Рік тяжкого досвіду і для української інтелігенції, і для народу не минув даремне. Інтелігенція, яка помилилася була одразу на силах свідомого елементу і через те мусила зазнати чималих матеріальних жертв першого року існування української преси, може почувати себе з де якій мірі задоволеною морально, бачивши в протязі цілого року, яку велику силу мала навіть ця, убога для початку, преса, як з кожнем днем вона все дужче та більше єднала поміж себе усякі елементи народні, як все ширше та глибше вкорінялася вона по всіх закутках України, стаючи культурним огнищем для все ширших і ширших масс народніх. Минулий рік був доброю спробою наших сил, показав, на кого і на що ми можемо рахувати в своїй культурно-просвітній роботі, допоміг нам позбутися усяких шкодливих іллюзій, виявив нагальну потребу тісніше сполучити культурні і матеріальні сили і вступити в новий рік з ясними, не затуманеними рожевими мріями очима, з більшою надією на те, що велика робота національного освідомлення йтиме тепер жвавіше, інтензивніше, і через якийсь час дасть ті наслідки, яких українська інтелігенція сподівалася, немов манни з неба, ще тоді, коли тільки намірилася взятися до своєї великої роботи.

Перейдемо тепер до огляду самої преси української за рік 1906 в россійській Україні, а почасти й по инших землях, де живе український народ

Газети.

Розпочинаючи огляд преси в Україні россійській, ми мусимо трохи вийти за межі року 1906 і згадати про першу українську

Digitized by Google

тижневу газету «*Хлібороб*», що «явочним порядком» почала виходити 12 падолиста р. 1905 у Лубнях, під редакцією М. Шемета. За час свого недовгого істнования (на 5-му числі була вже заборонена) газета ця придбала велику прихільність в громадянстві і росходилося в великому числі примірників (до 5000). «Хлібороб» найбільшу увагу звертав на життя українського села, пропагував ідею селянської спілки, друковав постанови волосних сходів та селянських громад про землю, про народню освіту, автономію, Установчу Раду і т. и. З 4-го числа газета поставила в своєму заголовкові: «Селяне усієї України еднайтеся»!—але 5-е число було вже сконфісковане.

Тим часом надійшли «временныя правила» з 24 падолиста р. 1905 про періодичну пресу. На підставі цих правил розпочалася уже легальна українська преса, і першим вістником її був «Рідний Край», тижнева газета (число на пробу вийшло 24 грудня). Це єдина газета на Вкраїні, що в протязі цілого року 1906 виходила безъ більших пертурбацій (за ввесь час сконфіскований був тілько № 20). «Рідний Край» поставив собі на меті задовольняти духові потреби селянства, але в межах широкої програми, що обнімає загальні потреби краю, без якоїсь партійної або класової виключности. Газета, редагована жваво і уміло, скоро придбала симпатії читачів. Люде, що стояли близько до редакції, належали до полтавської групи української демократичної партії. і це вже може свідчити і про напрям газети. Що ж до змісту, то крім тижневого огляду політичного життя на Україні та в Россії. газета давала солідні статьі, присвячені політично-громадянським, національно-культурним та економічним питанням. Досить широко поставлений був в газеті відділ дописів. З більших статьів визначаються: Гр. Коваленка «Оповідання з історії Українського народу», його ж «Листи до селян про народні права», Д. Дорошенка «Оповідання з Ірландської історії», В. Д. «Земля. Лад владіння нею і як нам бути на далі» Л. Падалка «Про землі, з яких складається Русь—Україна, і про людність, яка її заселя», В. Василепка «Про вжитки полтавських хліборобів».

Digitized by Google

«Рідний Край» виходитиме і в році 1907 при найближчій участі Олени Пчілки, Панаса Мирного і Миколи Дмитріева.

З 31 грудня року 1905 почала виходити у Київі щоденна газета «Громадська Думка», як орган демократично-радикальної партії. Спочатку мала виходити газета «Громадське Слово», але Київський губернатор не дав на неї дозволу, повідомивши видавця, Євгена Чикаленка, що на підставі п. *б.* ст. 4 відділу VII Височайше затверджених тимчасових правил про періодичні видання, йому, Чикаленку, не можна видати свідоцтва на видання газети «Громадське Слово» і журнала «Нове Життя» через те, що з оголошення д. Чикаленка, яке знаходиться в його канцелярії і містить докладну програму і напрямок згаданих виданнів, видно, між иншим, що видання сі домагатимуться переміни істнуючого державного ладу в Россії, утворення окремих автономних країв на окраїнах держави і перебудування її на федеративних основах, а також домагатимуться переходу усієї землі у власність народу, які вчинки забороняються карним законом (ст. ст. 252 і 318 улож. о наказ. уголов. и исправ., т. XV св. зак. изд. 1885 г.).

Перше число «Громадської Думки» вийшло за підписом Володимира Леонтовича і зараз було сконфісковане, а на № 21 газета була спинена і далі виходити почала аж через 9 день: та на № 190 (18 серпня) була знову спинена, а контора редакції запечатана. «Громадська Думка», обстоюючи за ті самі прінціпи, що і «Рідний Край», провадила свою культурну роботу, оскілько дозволяли «незалежні обставини». В величезній массі матеріалу в 190 числах газети, не лічучи статьів та заміток загальніщих, докладно розроблювалися з українського погляду питання культурні та економічні. Газета енергично обстоювала за права української мови у всіх галузях громадянського життя на Україні, а попереду всього—в народній школі. В справі місцевого самоурядования газета вимагала для українського народу рівних прав з иншими націями въ Россії, і головним завданням Державної Думи,—по тому, як впроваджено буде в життя основні свободи,—вважала оборону прав крайових та національних оди-

Digitized by Google

ниць, для чого мусила б бути поширена територія земського самоурядування, поширено його права, а земські інституції національних територій обєднано крайовим народним заступництвом.

Обслуговуючи широкий обшир української території, «Громадська Думка» давала місце дописам і статьям з усих закутків України російської і галицької та Буковини, що відбивалося на мові газети і за що її чимало попрікали читачі [1]). Та не вважаючи на усякі другорядні хиби та дефекти в газеті, вона чим дальш, почала притягати все більше число співробітників, і серед них виявилося чимало молодих, свіжих сил, що подають добрі надії; де які з них в перших цих літературних виступах своїх виявили безперечний літературний хист і звернули на себе увагу. Крім письменників, відомих вже в українській літературі, як О. Білоусенко, В. Винниченко, Б. Грінченко, М. Грушевський, В. Доманицький, Д. Дорошенко, С. Єфремов, М. З(агірня), А. Кримський, М. Кропивницький, М. Лозинський, М. Левицький, М. Лисенко, О. Лотоцький, І. Липа, Лісак-Тамаренко, В. Леонтович, О. Маковей, Д. Маркович, В. Мировець, М. Павловський, Л. Пахаревський, С. Русова, О. Русов, Гр. Сьогобочний, В. Сивенький, Є. Чикаленко, М. Чернявський, Ф. Шелудько, д-р Юркевич,— в газеті брало участь багато нових в літературі співробітників, між якими визначаються: Ворон-Вільчинський, А. Граб—ко, П. Капельгородський, З. Зл—ський, Є. Кв—ий, К. Лоський, Мандрівець, І. Огієнко-Рулька, П. Оправхата, П₂., В. П(існяченський), Старий Русин, І. Тарасенко, А. Тесленко, С. Черкасенко, Л. Чуний, Ф. Шелудько, А. Я.

З статьів про всякі громадські питання, а також про Державну Думу. Раду. то що,—варто зазначити: Б. Грінченка— Якої нам школи треба, Де ми і скільки нас? Народні вчителі: В. Доманицького. Доля селянська, Про сільську кооперацію, Пекучі питання, Про потребит. крамниці, Хто ми і що ми?

[1]) Див. ряд статьів Б. Грінченка „Тяжким шляхом“ в газеті „Рада“ (Єсть і окрема відбитка).

Digitized by Google

Земельний голод в Київщині, Колись і тепер (про накази Катерин. комісії 1767 р.); К. К. Про громадські вільности.—цілий ряд статьїв, Колодянин. Що діється на селі: М. Лозинського—статьї про галицькі справи; Огієнко-Рулька. Літопис забастовочного руху; В. П.—цілий ряд статьїв про Думу; Старий Русин—ряд статьїв з Холмщини, А. Я.—статьї по політичній економії. В відділі фелетонів, оповідань та віршів—зазначити варто вірш В. Сивенького. «Міністерська пісня», а з оповіданів: В. Винниченко. Уміркований та щирий», «Малорос-европесць», «Земляк»; Ворон-Вільчинський. «На зажинках»; А. Граб—ко. Як баба Горбулиха зробила забастовку; Б. Грінченко. Оповідання з української старовини, Сам собі пан; Єфремов. Дрібнички; В. Зт—ський. В тумані. Малюнки селянського життя; В. Сивенький—ряд фелетонів, А. Тесленко. Радощі, Школярі, Любов до ближнього, У схимника; Чикаленко Є. Розмова про всячину; Юркевич д-р. Сучасні сільські малюнки.

Крім того подано було більш 50 статьїв по літературі, біографії, некрологів і т. и., з яких зазначаємо—біографію М. Білявшевського (№ 52), про видання повного «Кобзаря» (№ 148) та новознайдені твори Шевченка (№ 162)—В. Доманицького; некролог Данила Танячкевича (№ 87), некролог О. Лазаревського (№ 71), Просвітний памятник Т. Шевченкові (№ 45)—М. Левицького: Памяти В. Лесевича (№ 3),—В. Мировця; памяти А. Метлинського (№ 132),—П.; памяти М. П. Старицького (№ 84)—П. М.; До ювилею В. Антоновича (№ 95)—П. М; про памятник Т. Шевченкові (№ 114)—П. М.; Памяти П. О. Куліша (№ 22)—П—кий; Петро Ніщинський (№ 51)— Л. П—ський; Українська періодична преса (№ 159)—Л. П—ський; на Тарасовій могилі (№ 183)—Подорожній; Т. Г. Шевченко. Сорок пьяті роковини (1861—1906) (№ 45),—І. Рулька; некролог П. Рябошапки (№ 99), Л. Смоленського (№ 15), М. Стороженка (№ 13), Р. Сембратовича (№ 2), Митрофана Александровича (№ 70),—Гр. Треймана; біографія В. М. Шемета (№ 89).

З статьїв про театр і музику зазначуємо: С. Бердяєв. З школи М. В. Лисенка (№ 119), Ге-Те. Українська вистава (№ 118,

Digitized by Google

131), Лукьяновський народній театр (№ 136), Є. Кв—цький. Лукьяновський народній театр (№ 160), М. В. Концерт народього хора К. Стеценка (№ 17), Л. П—ський. Народній концерт (№ 77), Л. Свірговський. Український театр (№ 115, 121).

В відділі «Бібліографія» дано було рецензії на 30 видань.

Після того, як спинено було газету «Громадська Думка», у Київі цілий місяць не було української газети, і аж 15 вересня почала виходити «Рада» при участі тих самих співробітників, що й «Гр. Думка». «Рада» виходила до кінця року, і в 92 №№ своїх дала багато цінного матеріалу. З статьів про справи громадські та з белетристики можна зазначити: П. Капельгородський—Заходи коло шкільної справи на Кубані, А. Тесленко. В городі, М. Чернявський. У самотині, А. Тесленко. Наука, В. Доманицький. Не святі горшки ліплять (про потребит. крамниці), В. Сивенький. Чому я не став учителем, Ф. Шелудько. Шкільна наука, І. Т. Малюнки з сучасного життя, Ф. Шелудько. От і все!, А. Я. Операції крестьянського банку, З. і І. Л—а. Про український народний університет, Майорський. Орачі, І. З. Як засновалося Яланецьке позичково—ощадне товариство, І. Огієнко. Молоде й старе покоління на селі, В. Винниченко. Честь, Ю. Будяк Скажений дід В. Злотчанський. На почлігу; Д. Дорошенко. Ще в справі українських кафедр, І. Т. В дорозі, Д. Дорошенко. Про памятник Т. Шевченкові, П. Капельгородський. Милостивий маніфест, Д-р Юркевич. Сучасні сільські малюнки, Т. Осадчий. Бійка за землю на селі, В. К. Зустріч архиерея, Майорський. Пригода; його ж—В чайній: Заява студентів українців, подана ректорові Київського університету, Свящ. Д. Щербаковський. Сучасний рух серед селян Ростовської на Дону округи та «До питання про землю донських козаків в Ростовській на Дону окрузі», Мандрівець. В гостях у переселенців, Ладько. Два місяці у Полтаві, II². Асімілятори въ українському убранні, Є. Чикаленко. Розмови про всячину, Майорський. Різдвяне оповідання, М. Чернявський. Перед світом, Гр. Григоренко. Семеро (оповід.), Тутешній (Крижановський). Відгук з села. Сіль-

Digitized by Google

ский лікарь. Народна лікарська справа; статьї—М. Лозинського про австрійські справи, П²—ряд фелетонів і статьів на сучасні теми.

З статьів про науку, літературу та умілість треба згадати: Про подільську «Просвіту» А. Смоліевского, Товариство» Просвіта у Київі (№ 22), Б. Гринченко. Тяжким шляхом (ряд статьів), некролог Б. Познаньского (№ 29), Памяти О. Кониського (№ 65), В роковини смерти П. Грабовського (65), Д. Д. Іван Франко (з нагоди 50 літ його нарождения) (№ 68), М. Л. Кропивницький (з нагоди 35-літн. ювілею його діяльності) (№ 79), Лист з Одеси про «Просвіту (№ 80), Д. Д. Борис Гринченко (з нагоди 25 літ його діяльності) (№ 83), Гр Сьогобочний. Про наші «Просвити» (№ 89).

Рецензій було уміщено в «Раді» теж багато.

Як можна бачити уже з переліку співробітників і статьів в «Гром. Думці» та «Раді» обидві газети удержувалися силами молодих письменників,—найбільш таких, що тілько останніми часами зьявилися на літературному украіньському полі...

«Рада» виходитиме і в році 1907, в побільшеному трохи розмірі, під редакцією М. Павловського, як газета безпартійна і межпартійна.

Третя газета, що виходила цілий рік—це тижнева «*Свитова Зирныця*» в Могилеві Подільському. Почала вона виходити з 23 лютого, і до кінця року дала 45 чисел. Газету цю видае гуртик польських поміщиків (редактор І. Волошиновський) і на меті мае поліпшення селянської сільско-господарської культури. З цього боку газета чимало прислужилася украіньскому людові, поширюючи серед нього національну свідомість і своїм виданням, і розсилаючи додатками окремі книжечки, а також подаючи практичні вказівки, як найкраще селянинові господарювати та достатки свої побільшити. Одначе через свій оппортунізм газета не викликае співчуття серед людей з радикальніщими за «Свитову Зирныцю» поглядами. Очевидно, що де хто дорікав редакції за її поміркованість, бо в останпому (45-му) числі—«Од редакції» з цього

Digitized by Google

приводу читаємо таке: «Скілько разів де які газети докоряли нам за те, що ніби то «Свит. Зирн.» в цей неспокійний час занадто спокійна: а де які, придумуючи чим би упекти, писали, що вона *паньска газета*. Ні разу ми на ці докори нічого не відповідали. Кожна, кажуть, голова свій розум має. Кожний хоче мати гарну, велику й теплу хату, але один воліє стару помаленько розбудовати, поправляти, а все таки в хаті сидіти: а другий думає, що краще буде стару завалить, а другу покласти, а тим часом враз з дітьми на дворі мерзнуть». Редакція обіцяє й надалі обстоювати ту думку, що для покращання життя людського на світі потрібна тільки одна дорога—розвиток... «Инщої дороги до добра ми не знаємо, чрез те й показувати не можемо. Хто знає кращу дорогу, хай показує,—ми на перешкоді не будемо»...

Як можна бачити з цього, редакція не дає належної відповіді на ті закиди, які їй робилося, і зводить мову на конешну потребу еволюції, немов би то хто виступає проти того.

Друковалася «Свитова Зирныця» правописом етимологичним («обще-русскимъ»), а з р. 1907 переходить на правопис звичайний, фонетичний. З року 1907 «Світова Зірниця» даватиме щомісячний додаток для дітей «Читайте, діти!»

З инших газет, що не довго на світі животіли, зазначимо такі:

«*Добра Порада*», щотижнева газета (на зразок «Рідного Краю»), почала була з березоля виходити в Катеринославі, під редакцією д. Дьяконова, але спинилася, не з своєї волі, на 4-му №. Обличчя свого газета ця до ладу не виявила. Були в ній доволі цікаві статьї, як на приклад огляд української преси, або стаття, в якій коротенько викладалося фонетику української мови, але про сучасні пекучі питання говорилося в ній небагато. Відділ красного письменства, в «Добрій Пораді», складався найбільше з передруків давно відомих річей. Найкраще було число, складене в памьять Шевченка.

Ще перед «Доброю Порадою», а власне 23 лютого, в Катеринославі вийшло 1 число щотижневої газети «Запоріжжя».

Digitized by Google

Редактором її був проф. Еварницький. В першому числі видруковано було, між иншим, «Розриту могилу» Шевченка, і за не газету було спинено...

Ще рапійш (8 січня) в Одесі вийшла щотижнева газета: *Народня Справа* (редактор—лікарь Луценко), але на першому ж числі видання було заборонене. Замість «Народньої Справи» д-ка Шелухина почала видавати з такою самою програмою «Вісти», але це видання, не знати з яких причин, спинилось на 5-му числі. Найкраще поставлено було в цій газеті хроніку українську і загальну. Що ж до провідних статьів, то їх було не багато, та й ті не визначаються великим інтересом.

В Харькові мала виходити щоденна велика газета «Слобожанщина», під редакцією М. Міхновського. Вийшло в кінці березоля тілько одне зразкове число, та на тому й край...

Там таки, в Харькові в травні почала виходити «Порада» «газета для крестянъ и мищанъ—хліборобивъ, двотиженна на українській мові». Цю «двотиженну» газету заходився видавати д. Лободовський, склавши сам увесь номер. Видання на першому ж числі і припинилося. «Порада»—зьявище дуже цікаве і до до якої міри може заступити собою юмористичний орган...

Українська соціально-демократична партія почала була з 27 травня видавати у Київі газету «Боротьба», двічи на тиждень, але газету на 4-му № заборонено, а редактора-видавця лікаря Стаховського покликано до суду. Газета мала чималий успіх.

Оце і всіх газет, які виходили в россійській Україні. Крім того не виходили, хоч на де які оглошено навіть було переплату: у К и ї в і,—крім «*Громадського Слова*» (недозволеного)—*Робітнича часопись* »*Праця*», щоденна газета (редактор П. Дятлов), *Селянин*, щоденна (ред.-видавець Д Рижій), *Українська газета*, щоденна (ред.-вид. В. Козловський), *Слово*, щоденна (видав. Є. Корольова), *Наше життя*, щоденна (видав. Ю. Осінський). В М о с к в і: *Україна*, газ. 150 №№ на рік (вид.-ред. І. Оппоков); в О д е с і: *Нова Україна* (вид. Іващенко); у П о л т а в і: *Рідна Думка*, тижнева (вид. В. Я. Демянко), *Українське Слово*, тижнева, з місячником для дітей «Зірка» (вид. А. М.

Digitized by Google

Дмитрієва; в Лубнях: *Хліборобська Справа*, тижнева (ред.-вид. Вол. Шемет); у Петербурзі: *Голос робітника*, тижнева (ред.-вид. П. Понятенко). До цих газет треба ще додати газети, що видавалися або мали видаватися двома мовами: *Народная Польза* в Умані (ред.-вид. А. Александровський),—видання незабаром заборонене; *Прилукщина*—в Прилуках (вид. Морачевський)—не виходила; *Свобода і Земля* у Лохвиці (вид.-ред. Н. Ротмістров)—не виходила.

За кордоном минулого року виходили такі газети:

В Галичині—*Діло*, щоденна газета у Львові, орган народово-демократичної партії (виходить 27 рік), «*Руслан*, щоденна у Львові (5 ий год), «*Громадський Голос*»—2 рази на тиждень (орган галицьких радикалів) (рік 7), «*Гайдамаки*»—щотижня у Львові, «*Дзвін*»—ілюстров. літерат.-наук. газ., щотижнева у Львові (зам. нього виходить «*Пчілка*»), *Подільський Голос*—тижнева в Тарнополі; *Боевий прапор*—щотижня, у Станіславові, «*Господарь*» газета рільнича, щомісячна в Перемишлі. На Буковині: *Руска Рада*—щотижня в Чернівцях, *Буковина*—тричі на тиждень в Чернівцях, *Земля і Воля*—щотижня (орган с.—дем.) у Чернівцях.

В *Америці*: *Робітник*—в Нью-Йорку, 2 рази на місяць (ред. А. Хромовский), *Свобода*—тижнева в Oliphant Pa, *Зірниця*—тижнева в Шамокин, Pa (ред. О. Стеткевич); *Канадийський фармер*—в Канаді.

Журнали.

З українських журналів в россійській Україні цілий рік виходив один лишень—«*Нова Громада*» у Київі, що місяця. Маючи спільну редакцію з газетою «Громадська Думка», він виявляв погляди тієї ж самої течії серед української інтелігенції, що й газета. Це перший, цілком український літературно-науковий журнал в россійській Україні, і не вважаючи на те, що це перша ластівка – виглядає солідно і містить в собі поважні праці аж 85 письменників. Крім відомих вже в українській літературі письменників, як Алчевська Х., О. Білоусенко, П. Вартовий, В. Васи-

Digitized by Google

ленко, М. Вдовиченко, В. Винниченко, М. Вороний, Г. Григоренко, Б. Грінченко, М. Дмитрієв, В. Доманицький, Д. Дорошенко, С. Єфремов, М. Загірня, М. Коцюбинський, А. Кримський, М. Кропивницький, В. Кушнір, Р. Лащенко, М. Левицький, І. Липа, Л. Пахаревський, Лісак-Тамаренко, М. Лозинський, О. Лотоцький, Д. Маркович, Ф. Матушевський, В. Мировець, М. Павловський, О. Русов, В. Самійленко, П. Смуток, М. Старицький, Є. Тимченко, Л. Українка, М. Чернявський, Л. Яновська.—в журналі видруковано було праці замітних письменників, що приніс з собою рік 1906, напр.: В. Бондаренко, Н. Гаєнко, П. Г., П. Капельгородський, Мандрівець, А. Невада, С. Панасенко, В. Піснячевський, Н. Романович, І. Рулька, А. Тесленко, М. Черкавський, С. Черкасенко, Є. Щербаківська, Б. Ярошевський.

Другий місячник, що почав був виходити доволі періодично, і навіть раніш за «Нову Громаду»—це «*Вільна Україна*» в Петербурзі (ред.-вид. А. Шабленко). З початку це був орган с.-дем. партії, але не мав гостро партійного характеру; почавши з 3 книжки журнал цілком став органом української соціал-демократії. Вийшло усього 6 книжок, із них 3 та 5—6 були конфісковані. На цій книзі видання спинилося. В журналі найбільший інтерес мають декілька партійних статтів, як напр. «Краєва автономія України» П. Смутка, «Автономія України в світлі соц.-демократичної критики», М. П. «Національні організації пролетаріату» та инші.

Крім цих журналів почав був виходити у Київі «*Українське Бжільництво*» (ред.-вид. А. Архипенко), але на другому числі журнал цей спинився.

Довше виходили два ілюстрованих журнали: *Зоря* (тижнева) у Москві (ред.-вид. Ів. Оппоков) та *Шершень*—у Київі. «Зорі» вийшло усього 8 подвійних чисел. Крім малюнків на українські сюжети, журнал містив в собі твори красного письменства (повість Ів. Левицького, вірші Ол. Коваленка та инше), а що найважніще—початок «Курса украинской грамматики» проф. А. Кримського, російською мовою—задля тих россіян, що хотіли б навчитися по українському читати та писати.

Digitized by Google

Друге ілюстроване видання—«Шершень», сатирично-юмористичний тижневик. Вийшло усього 26 №№. Що до сатир та юмору у «Шершні», то його дуже не багато в цьому виданні. Зате де які малюнки справді цікаві.

Нарешті в м. Єдинцях, Бесарабської губ. Ф. Немоловський почав був видавати місячник «*Хата*». Вийшло його одне число, а 2—було сконфісковане В першій книзі уміщено було: стаття «Про землю», початок нарисів з української старовини, медичні та сільсько-господарські поради, хроніка життя. Напрямок журнала найкраще виявляється в першій статті «Про землю», в якій автор (редактор) нехтує усі плани, як би можна було розв'язати земельне питання, а сам, одначе, не подає ніякого иншого способу.

Крім того, оповіщено було про нові журнали, які не виходили одначе: у Москві—*Хата*, місячник (ред. Ів. Оппоков), у Петербурзі—«*Ціп*», гумористичний 2—тижневник (ред. А. Шабленко), у Київі—*Дзвін*. щотижневий (видав. І. Федорченко) *Віночок*—дитячий тижневик (вид. Оксана Стешенкова), у Звинагородці «Звинагородщина» (фольклорний, під. редакцією А. Кримського).

Крім того, двома мовами виходили: «Кіевская Старина» (перестала виходити на 25 році) та «Пчеловодъ и Садоводъ» (вийшло усього 3 числа).

В «Кіевской Старинѣ» в р 1906 статьї містилися на обох мовах: російській і українській. В протязі року в журналі видруковано було: А. Герценъ и его отношенія къ польско-украинскому вопросу; Воспоминанія и автобіографія Одесскаго протоіерея Николая Ивановича Соколова; Сговоръ малолѣтнихъ,—Ор. Левицкаго; Кирилло-Мефодіевскіе заговорщики—Н. Стороженка: Н. И. Стороженко,—Олены Пчилки: Памяти В. Л. Беренштама,—В. Науменка; Праздникъ Пасхи въ с. Косаревѣ, Дубенск. у,—В. Каминскаго; М. Бакунинъ и русскіе прогрессисты 60-тыхъ годовъ въ вопросѣ о польско-украинскихъ отношеніяхъ; Землякъ и предтеча Гоголя—В. Данилова; Повѣсти и сказанія древнерусской письменности, имѣющія отношеніе къ евреямъ и еврейству,—Б. Бараца; Памяти И. Я. Рудченка,—С. Свириденка;

Digitized by Google

Изъ жизни учебныхъ заведеній Юго-Западнаго Края въ 1840-хъ годахъ,—О. Левицкаго; Отношеніе великорусскихъ соціалистовъ 70-хъ годовъ къ народно-федеральному направленію; Изъ воспоминаній о Харьковскомъ университетѣ конца 40-хъ годовъ,—И. Сокальскаго; Життя і твори Віктора Забіли,—В. Мировця; Отчетъ о присужденіи премій Н. И. Костомарова; О положеніи крестьянъ Ю.—З. края во 2-й четверти XIX ст.—Ор. Левицкаго; Польская и великорусская печать 70 гг. по вопросу о народно-федеральномъ направленіи,—М. Драгоманова; Къ вопросу объ украинскомъ народничествѣ,—П. Одинца; Откровеніе св. Степана,—Ів. Франка; Признаки украинской колонизаціи на Уралѣ,—Вл. Короленка; Малороссійское козачье ополченіе въ 1812 году по архивнымъ даннымъ,—И. Фр. Павловскаго: Критичний розслід над текстом «Кобзаря» Шевченка.—В. Доманицького; М. М. Коцюбинскій (опытъ критическаго очерка),—Л. Старицкой—Черняховской.

З красного письменства: Весняна повідь, повість М. Чернявского; На свят вечір,—Л. Яновської; Воно саменьке—Грицька Григоренка; Тихеньке життя—Л. Пахаревського; Темнота—Ю. Будяка: Не в руку—П. Ротаря; Розгардіяш. Твора на 4 дії—М. Кропивницького.

За границею минулого року виходили журнали:

Записки Наукового Товариства імени Шевченка—«Наукова часопись присьвячена передовсім українській історії, фільольогії й етнографії» під редакцією Михайла Грушевського. Виходить що два місяці. Минулого року вийшли томи 69—74, які містять в собі такі цінні праці: Ф. Колесса. Ритміка українських народніх пісень; З. Кузеля. Угорський король Матвій Корвін в славянській устній словесности; І. Джиджора. Україна в першій половині 1738 р.; М. Грушевський. Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західньої України; Ів. Франко. Пісня про Правду і Неправду, історично-літературна розвідка: М. Грушевський. Коли сфабрикована грамота Любарта луцькій кафедрі?; Ів. Кревецький. З виборчого руху в східній Галичині в 1848 році; М. Зубрицький. Село Мшанець Старосамбірського повіта; Ів. Франко. До історії українського вертепа,

Digitized by Google

історично-літературні студії й матеріали: Ів. Джиджора. З новійшої української історіографії (А. Єфименко. Южная Русь); М. Грушевський. Лист володимирської громади з 1324 р.: Ів. Созанський. До історії участи галицьких Русинів в словянськім конгресі в Празі 1848 р.; С. Маслов. Рукописи Софійської катедри в Київі.; Др. С. Рудницький. Получення Сяна з Дністром в ледовій добі; Вол. Перетц. Українське питання в освітленню польського поета XVII віка; М. Зубрицький. Велика родина в Мшанци Старосамбірського повіту: Ів. Кревецький. До історії організования національних гвардій в р. 1848; Ів. Крипякевич. Автобіографія холмського священника з першої половини XIX в.: М. Грушевський. До біографії Онисифира Дівочки; В. Щербаковський. Деревляні церкви на Україні й їх типи; Ол. Грушевський. З українського культурного і наукового житя в середині XIX ст.

Крім цінних дрібніщих заміток, що друковалися у відділі «Miscellanea», варті уваги солідні огляди наукової літератури З. Кузелі «Антропольогичні й археольогичні часописи за 1904 р.» і «Етнографія в Західно-европейських часописах за р. 1904». Крім того, огляд українсько-руських часописів за р. 1905, де можна знайти усе, що містилося з поля українознавства за р. 1905.

Літературно-Науковий Вістник. На чолі редакції—В. Гнатюк, проф. М. Грушевський та др. І. Франко. В журналі, въ протязи р. 1906, містилися поезії, повісті, новелі, драми, статті і замітки з поля літератури, науки, умілости,—наресті, бібліографія. Крім оригінальних поезій і прозових творів багато уміщено було кращих праць европейських письменників в перекладі на українську мову З статьів про науку, літературу та умілість—С. Томашівського. Володимир Антонович—його діяльність на полі історичної науки, Л. Кримський. Ода Сафо, в перекладі Ів. Котляревського; Кармаиський. Памяти Володимира Лесевича, Ів. Франко. Руссько-польська згода і українсько-польске братання, М. Грушевський. Дорогою віків, В. Гнатюк. Видавпича Спілка, М. Лозинський Роман Сембратович (посмертна згадка), Ів. Франко. Поезії Віктора Забіли, Ів. Франко. Своя своїх не познаша, М. Лозинський.

Digitized by Google

Становище польських і великоруських соціялістичних партій до українського питання, М. Грушевський. З біжучої хвилі («Самоотверженіе малороссіянъ»), Ів. Франко. До біографії і характеристики Віктора Забіли; Програма української демократично-радикальної партії, В. Гнатюк. До біографії В. Забіли, В. Словінський переклад Шевченкових поезій, Ів. Франко. Стара Русь, М. Грушевський. У українських послів россійської Думи, В. Гнатюк Львівський «Народный Домъ», М. Грушевський. Ганебній памяті! (про скасовання закона р. 1876), Ів. Франко. Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова, Із статистичної Комісії Наук. Тов. ім Шевченка, З паперів Шевченка. Передмова до другого видання «Кобзаря», Микола Садовський. Спомини з російсько-турецької війни 1877—1878 року, П. Щеголев. Семен Олійничук.

З року 1907 журнал цей перейшов у Київ і сполучився з журналом «Нова Громада», який перестав виходити. Л.-Н. Вістник має виходити в двох виданнях—львівському та київському; окрім редакції львівської буде відділ редакції у Київі; спеціальністю львівського видання будуть статті з локальним галицьким інтересом, так само як локальні українські статті міститимуться тілько в українському виданні. Журнал перейшов у Київ для того, щоб не розбивати духових і матеріальних сил і сконцентрувати їх для одного видання з всеукраїнським характером. Така концентрація культурних сил в осередку України, в Київі, безперечно користна для самого українського руху; потрібно було зробити це через те, що виявилося, як за минулий рік почали слабнути літературні та й усякі инші звязки Галичини з Україною. І як що дійсно «Літературно-Науковий Вістник» справдить ті надії, що покладаються на нього,—то б то стане справді всеукраїнським органом і задовольнить і галицьких і українських читачів, вимоги яких, що до журналу, через умовини місцевого життя далеко не однакові,—тоді можна буде не жалкувати, що перестав існувати новий симпатичний, перший цілком український журнал—«Нова Громада»...

Инші закордонні журнали: *Економист*—економично-господарський місячник у Львові, «*Промінь*»—суспільно-науковий

Digitized by Google

орган українського учительства, з додатком «Бібліотека» (виходить двічи на місяць у Вашківцях на Буковині); «*Учитель*», з додатком «Шкільний порадник»—видас «Руске товариство педагогичне» у Львові; *Зеркало* (зам. «Комаря»),—юмористично-сатиричний («Зеркало» припинилося було ще р. 1893); «*Руска Хата*» —ілюстрований журнал, ще виходив р. 1905, в р. 1906 вийшло тілько 1 число.

Такі часописи та журнали виходили на українській території Россії, в Австро—Угорщині та в Америці. До огляду нашого ми не залічуємо двох цілком присвячених українській справі журналів в Петербурзі «Украинській Вѣстникъ» (припинився на 14 книзі) та у Відні «Ukrainische Rundschau», які виходили не в українській мові; обидва вони обзнайомлювали чужинців з українським питанням: перший—російське громадянство, другий—західноєвропейське. «Ukrainische Rudschau» виходитиме і в р. 1907.

В. Доманицький.

Digitized by Google